

Numeruskysymyksiä.

Seuraavassa eräitä tapauksia, joissa esiintyy horjuntaa yksikkö- ja monikko-muodon välillä.

1. Adjektiiviattribuutti kuuluu kahden pääsanaan, jotka tarkoittavat eri olioita, esim. *Pelkkää teeskentelyä ja juonnittelua! Olet minun omaa lihaani ja vertani.* — *Rakas ~ rakkaat isä ja äiti.* -- Edellisistä säännöistä sellaisinaan otetut 3. ja 4. pykälä hyväksyttiin.

Sekä yksikkö että monikko ovat loogillisesti mahdolliset. *Rakas isä ja äiti* on käsitettävä elliptiseksi ilmaukseksi pro *rakas isä ja rakas äiti; rakkaat isä ja äiti* taas vastaa sanontaa *rakkaat vanhemmat*. Eri tapauksia myöten on jompikumpi ajatustapa luontevampi tai jopa ainoa mahdollinen. Yksikön käyttö tuntuu yksinkertaisemmalta, kansanomaisemmalta, monikon käyttö jonkin verran kirjalliselta ja teorioidulta; monikko on yksiymmärteinen, koska se selvästi osoittaa attribuutin kuuluvan molempiin pääsanoihin, ja sen vuoksi senkin käyttö on joskus paikallaan.

2. Kahdella adjektiiviattribuutilla on yhteinen pääsana, mutta tarkoitetaan kahta oliota, esim. Talon *vanhin ja nuorin poika* ovat mukana.

Yksikkö lienee ainoa hyväksyttävä

siitä huolimatta, että joskus näkee toisenlaistakin käytäntöä, esim. *Elokuun 2. ja 9. päivien* välinen aika. Konstruktiohan on katsottava elliptiseksi: Talon *vanhin* [poika] ja *nuorin poika* ovat mukana. Milloin kyseessä on totaalinen subjekti, tarkoitteiden useus ilmenee predikaatista; muussa tapauksessa on ainakin teoriassa olemassa sekaantumisen mahdollisuus, vrt. Teimme *uuden ja isomman veneen* [vain yhden]. — Ruotsissa näkyy olevan mahdollinen attribuuttien ja pääsanon monikollisuus (*De tyska och franska språken*, Palmér, *Språkutveckling och språkvård* 1945 s. 107; *Han behärskar både franska och italienska språken*, Wellander, *Riktig svenska* 1948 s. 418), mutta suomessa vastaava konstruktiotapa lienee aivan tuntematon.

3. Kahdella genetiiviattribuutilla on yhteinen pääsana, mutta tarkoitetaan kahta oliota, esim. *Lehmän ja lampaan lihan ravintoarvo. Isän ja äidin mieleen muistui sama asia.* Tallimies satuloi *sekä eversti A:n että majuri B:n hevosen*. Tallimies satuloi *eversti A:n ja majuri B:n hevosen* ~ *hevoset*. *Oulun ja Lapin läänneissä* ~ *läänissä*. *Suomen ja ruotsin kieli* ~ *kielet*. *Turun ja Tampereen kau-*

pungit ~ kaupunki. Mattilan ja Jussilan talot.

Jo sen säännön mukaan, että yksikköä monesti käytetään usean omistajan omistettavista, kun niitä on kullakin vain yksi, näissä tapauksissa usein esiintyy yksikkö (*heidän mielessään: isän ja äidin mielessä*). Lisäksi yksikkö on myös ellipsin vuoksi luonnollinen: *Lehmän [liha] ja lampaan liha*. Milloin kumpaakin genetiiviattribuuttia erikseen tähdennetään (*sekä eversti A:n että majuri B:n*), ei monikko tunnu mahdolliselta, sen sijaan kyllä, milloin genetiiviattributteja ajatellaan yhdessä ja pääsanasta on olemassa merkitykseltään vastaava monikkomuoto. Monikon käytöstä tuntuu joskus olevan selvyydelle etua (vrt. *Oulun ja Lapin läänit: Turun ja Porin lääni*). Toisaalta ei monikkokaan aina ole yksiyymärteinen: jos puhutaan *eversti A:n ja majuri B:n hevosista*, ei ilmene, onko niitä kummallakin yksi vai useampia. Käytäntö siis horjuu tässä ryhmässä, eikä yhtenäisyyteen liene syytä pyrkiäkään, koska selvyys- ja luontevuussyyt vetävät eri tapauksissa eri suuntiin.

4. Yhdyssanan perusosa on yhteinen kahdelle määräysosalle ja tarkoitetaan eri olioita, esim. a) *Kellon tunti- ja minuuttiviisari* ovat suorassa kulmassa. *Unionin- ja Mikonkadun* kulmassa. Täydellinen *suomen- ja ruotsinkielen taito. 1700- ja 1800-luvulla ~ -luvuilla*. Ulko-ministeri on antanut vastaavat ohjeet *Tanskan- ja Norjan-lähettiläillemme*. — b) *a- ja b-kohdissa ~ a- ja b-kohdassa. Hän ja se -sanojen* käyttö.

Useimmissa a-ryhmän tapauksissa yksikön käyttö on ainoa suositeltava. *Tunti- ja minuuttiviisari* on elliptinen ilmaus pro *tuntiviisari* ja *minuuttiviisari*, Monikollinen *tunti- ja minuuttiviisarit* edellyttää hahmotusta *tunti ja minuutti*

-viisarit, mikä hajottaa yhdyssanat ja on siten luonnoton.

On kuitenkin yhdyssanoja, jotka ovat rakenteeltaan niin löyhiä, että tällainen hajottava hahmotus on mahdollinen. b-ryhmän esimerkit ovat niitä. Selaisissa sanoissa kuin *a-kohta, hän-sana* ei yhdysosien suhde ole sama kuin sanassa *tuntiviisari*, eikä esim. Setälän lauseoppi (§ 34 B 2) niitä yhdyssanoina pidäkään. Niissä on kummallakin yhdysosalla tarkoite, molemmilla sama, ja yhdyssanat voivat merkityksen muuttumatta vaihtaa järjestystäkin: *kohta a, sana hän*. Konstruktio *a- ja b-kohdissa* on niissä mielestäni täysin hyväksyttävä.

Mutta a-ryhmässäkin on tapauksia, joissa monikon käyttö tuntuu yhdyssanahahmon löyhyyden vuoksi mahdolliselta, joskus selvyysyistä jopa suotavalta. Konstruktio *1700- ja 1800-luvuilla* on varsin yleinen eikä tunnu juuri häiritsevältä, lähinnä kai yhdyssanojen graafisen heterogeenisuuden vuoksi (numero + yhdysviiva + kirjainsana); suositeltavampi kuitenkin on yksiköllinen *1700- ja 1800-luvulla*, koska monikko ei lisää selvyyttä ja kyseessä on aito yhdyssana. Viimeisessä a-esimerkissä tuntuu monikollinen *Tanskan- ja Norjan-lähettiläät* sopivalta, koska yhdyssanat ovat löyhät ja monikon käyttö selventää: muutoin voisi ehkä luulla, että meillä on yhteinen *Tanskan- ja Norjan-lähettiläs*. Tapaus *suomen- ja ruotsinkieli* on lähinnä ortografisen: jos sanat kirjoitetaan yhteen, on yksikkö suositeltava, erikseen kirjoitettaessa on myös monikko mahdollinen.

Ruotsissakin näkyy vastaavissa tapauksissa esiintyvän horjuntaa — Palmér suosittaa monikkoa esim. tapauksessa *Göteborgs- och Handelsbankerna* (mt. s. 108), Wellander taas yksikköä esim. tapauksessa I hörnet av nuvarande *Göt- och Hökensgatan* (mt. s. 418).

MATTI SADENIEMI